

MEDENİYET:

Tarım Devrimi'nin Eski Çağ Medeniyetlerindeki Yerleşmeye ve Ekonomik faaliyetlere Etkisi

Medeniyet bir toplumun maddi ve manevi varlıklarının, düşünce ve sanatla ilgili faaliyetlerinin tümü olarak tanımlanır. Medeniyetler, farklı toplumların birbirini etkilediği uzun süreçler sonucunda ortaya çıkmıştır.

Eski Çağ'daki avcı ve toplayıcı toplumlardan bilgi toplumuna ve nihayetinde yapay zekâya kadar yaşanan tüm süreçler, medeniyetlerin

sahip olduğu birikimlerin birbirini beslemesi sayesinde bugünkü modern toplumların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

TARIM DEVRİMİ

Paleolitik (Eski Taş Çağı), Mezolitik (Orta Taş Çağı) çağda avcı ve toplayıcı olan insanlar, Neolitik Çağ'da tarım yapmaya başlayarak yerleşik hayata geçmiş.¹

Tarih Öncesi Çağ'da insanların "**Tarım Devrimi**"ni başlatması uygarlık (medeniyet) yolunda atılan ilk adım olmuş. Tarım devrimi ile birlikte avcılığın yanı sıra evcilleştirilen hayvanları gütmeyi, bitkileri ekip biçmesini biliyorlardı. Erkekler daha ağır işlerde çalışıyor, sopa ile hayvanları koruyorlardı, sulama ve kanal işlerini yapıyorlardı. Kadınlar ise tarlada çapa işi ile uğraşmışlar, inek, koyun ve mandaların sütünü sağımışlar.

Tarımla uğraşan kişiler, Mezopotamya'da köy ve kasabaları kurmuşlar. Tarım devrini başlatan insanlar tecrübelerini çevrelerindeki diğer insanlarla paylaştılar. İnsanlar tarım ve hayvancılıkla ilgili bilgilerini birbirleri ile paylaşması veya birbirlerinden etkilenmesi sonucu tarım yapma bilgileri

oldukça gelişmiş. Hasat sonucu ürünlerdeki artış artı ürünün doğmasına neden oldu. Ekim-biçim sonrası tarlalarda ürettikleri ihtiyaç fazlası üretime artı ürün dendi. İhtiyaç fazlası elde ettikleri ürünleri depolama ve takas usulu ile deyiş-tokuş yapmalarını sağladı.

Not 1:

- Nüfus artışı nedeniyle insanların daha fazla çalışmasını gerektirmesi
- Yiyecek kaynaklarının azalmasının

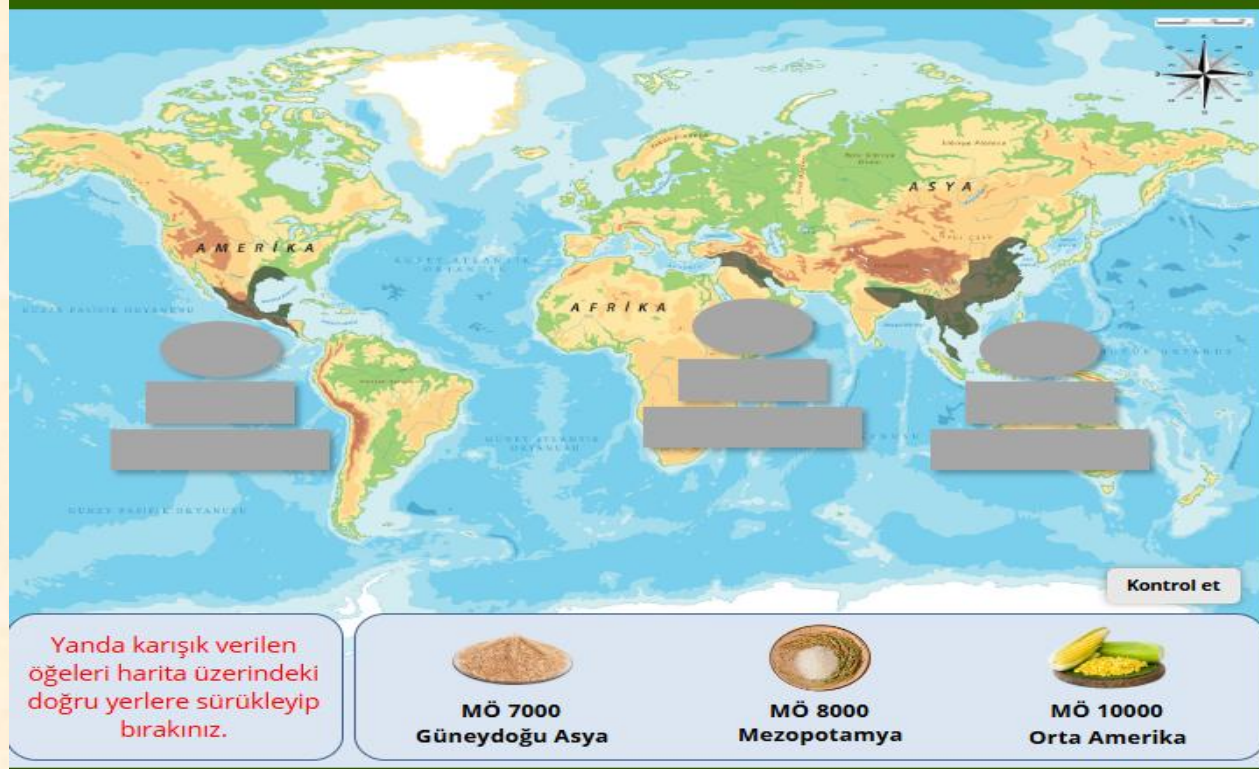
¹ 9. Sınıf tarih kitabında -2024, Devlet Kitapları yayını

yarattığı baskı, insanları verimliliklerini arttırmaya itmişti.

c. İnsanlar tarım yapmayı ve tarımı sulamayı öğrenmesi

d. Tarım aletleri otları biçmek için orak yapımını tarlayı sürmek, yaban otlarını temizlemek için çapa aletlerini yapmayı öğrenmesi

Tohumların ekilmesi ve tarım ürünlerinin insan korumasına ihtiyacı nedeniyle insanlar yerleşik hayata geçmişler.

Not:

İslami kaynaklarda Hz. Adem (a.s) evlatlarına tarım ve hayvancılıkla ilgili bilgilendirdiği belirtilmiştir. Yani evlatlarının bazılarında çobanlığı, bazılarında da çiftçiliği öğrettiği belirtilmiştir. Ayrıca Hz. Yafes, Hz. İdris (a.s) uygarlık ve medeniyetin gelişmesi hususiyetinde öncü olmuşlar. Hz. Yusuf (a.s) Mısır Medeniyeti ve uygarlığında önemli katkıları olmuştur.

Farklı mekânlarda ortaya çıkan Tarım Devrimi'nin özellikleri:

- zaman ve mekân açısından karşılaştırılması

- Hangi yargıda bulunabiliriz.

Yazının icadına kadarki zamanlarda insanoğlunun hayat tarzı, tabiat ile ilişkisi ve hayatta kalma mücadelesi

Avcı- toplayıcı hayat tarzı

Yazının icadından önceki dönemde olan sözlü kültüre dair örnekler verme (mitler, kuruluş efsaneleri).

Tarım Devrinin Başlamasının Nedenleri:

doğal kaynakların kullanımında uzmanlaşmaları
Çocuk ölümlerinin azalması ve nüfus artışı nedeniyle insanların daha fazla ürüne ihtiyaç duymaları
Taş, tahta ve kemikten yaptıkları aletlerin yerine daha özel amaçlar için kullanılan aletleri yapmaları
Sulama, tarlayı sürme, çapalama, farklı ürünlerin bakımlarını öğrenmeleri
-Buzul Çağının sona ermesi ve iklimlerdeki değişme nedeniyle

iklimlerin daha tarım için daha uygun hale gelmesi

-Aşırı avlanma nedeniyle av hayvanlarının tükenmesi ve insanların besin ihtiyacını gidermeleri için yeni arayışlara girmesi

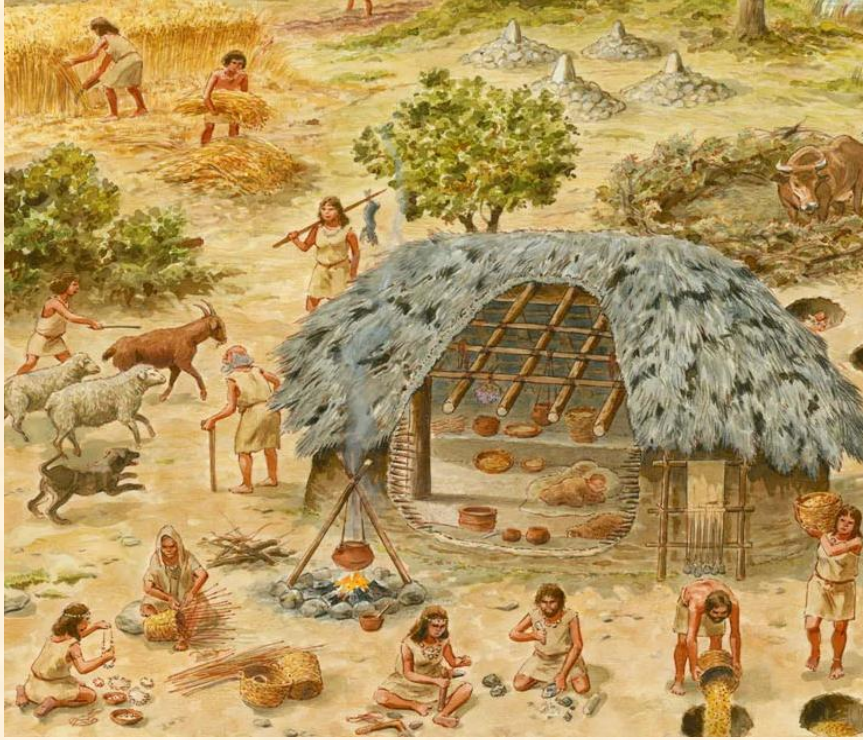
-Evcil bitkilerin ve hayvanların insan korumasına ihtiyacı olması. Tavuklar için kümes, büyük ve küçük baş hayvanlar için ahır yapımına ihtiyaç duyulması

Bitkilerin Evcilleştirilmesi Hadisesi:

Tarım devrimi ya da neolitik devrim, insan topluluklarının ilk kez tarım yapmasıyla gerçekleşen ve bu toplumların sosyo-ekonomik yapılarında devrimsel dönüşümler yaratan süreçtir.

Bu süreç, insan topluluklarının avcılık ve toplayıcılıktan tarıma ve bir daha bırakmamak üzere yerleşik düzene geçişlerini temsil etmektedir,

Neolitik Devrim kavramı ilk kez 1920'li yıllarda Avustralyalı **arkeolog Gordon Childe**, Orta Doğu antik tarihinde gerçekleşen bir dizi tarım girişiminin olduğunu iddia etmiştir.

Tarımın tam olarak nasıl gerçekleştiği bilinmiyor. Ancak ilk çiftçiler, toprağı kazmaya yarayan sopalar ve çapalar kullanarak, bahçe tipi tarım yaptıkları ileri sürülmüş. İnsanlar ilk önce tarlayı sürmeden çapa veya herhangi bir sopa türünden şeylerle kazarak tohumları yeşertmeye çalıştıkları sanılmaktadır. Günümüzün bazı modern tarihçileri, insanların Neolitik Çağ'da tarım devrimini başlattığı ve hayvanları evcilleştirdiği vurgulanmıştır.

Tarım devriminin sonuçları:

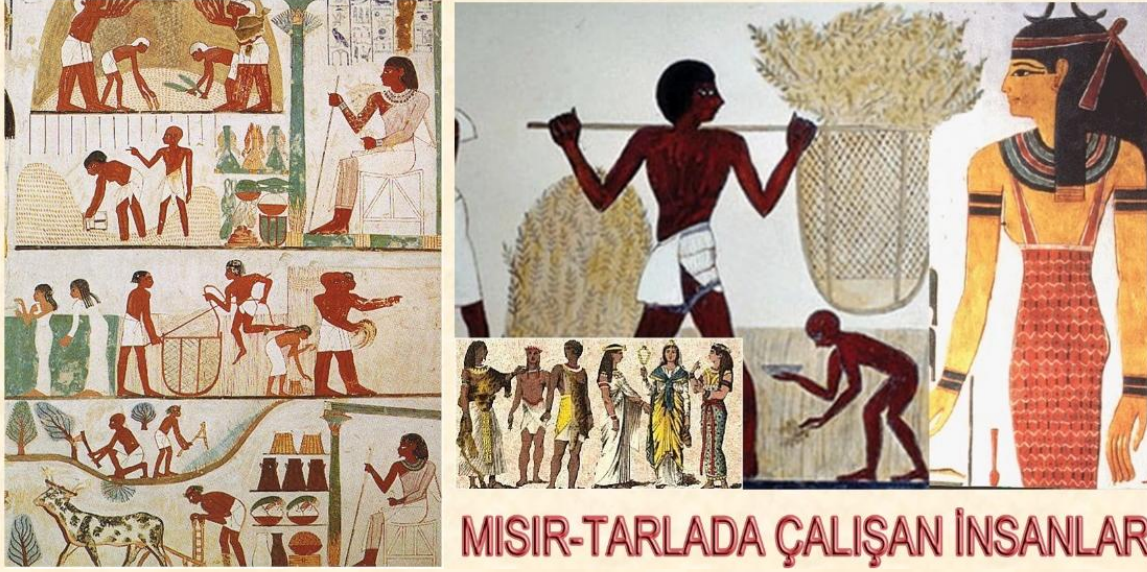
Küçükbaş hayvanların evcilleştirilmesi,
sürülerin vahşi hayvan ve zararlı bitkilerden korunması

Buğday, arpa, mısır ve pirinç gibi tahıl ürünlerinin evcilleştirilmesi;

Tarlanın sürülmesi ve ekilmesi,

Ekinlerin hayvan ve böceklerden korunması; başaklar olgunlaşıp sarardığı zaman biçilmesi,

Buğdayın sap ve kabuktan ayrılması gibi teknik bilgi ve hizmetlerin öğrenilmesi sonucunda mümkün olmuştur.

Ancak evcil bitkilerin insan eli değmeden ve insan koruması olmadan kendi başına yabancı otlar gibi yetişmesinin mümkün olamayacağı görüşünün yorumlanması gerekmektedir. İnsan koruması ve bakımı olmadan evcil bitkiler doğada tutunamaz. Aynı şekilde koyun, inek ve sığır gibi etinden ve sütünden yararlandığımız evcil hayvanların kendi başlarına

doğadaki vahşi hayvanlar arasında yaşamaları da mümkün değildir.

İnsanların kullandığı ilk aletler; **taş, tahta ve kemik** kullanılan temel malzemelerdi.

Son Buzul Çağı yaklaşık olarak MÖ 13.000'ler civarında sona erdi.

MÖ 18.000'lerdeki iklimsel değişim yaşandığını ve bu nedenle çok sayıda insan ölmüştür.

Buzulların erimesiyle birlikte insanlar temel besin kaynağı avcılık ve kısmen doğada buldukları kendiliğinden yetişen bitkilerken, MÖ 10.000'lerde tarım toplumuna doğru bir geçişin olabileceği iddia edilmiştir.

Tarım devrini kısaca özetleyecek olursak:

Nüfus artışı hız kazanmıştır.

Kalıcı yerleşik yaşamın etkisiyle insanların taşınmaz mallar edinebilmesi özel mülkiyeti doğurmuştur.

Tarım devrimi sonucunda nüfus artışına bağlı olarak büyük kentleşmeler (şehirler) ortaya çıkmıştır. Tahılların beslenmede kullanılması için de öğütme taşları, havanlar ve dibekler gibi uygun araç-gereçler üretilmiştir.

Artı ürün üretimi ticarî ilişkileri başlatmıştır.

Artı ürün üretimi yeni mesleklerin doğmasına neden olmuştur.

Zenginleşmeye bağlı sosyal tabakalaşma oluşmuştur.

Soru: İnsanların tarım devrimini gerçekleştirmesinde aletler ne kadar etkili olmuştur?

Cevap: İnsanların kullandıkları alet ve gereçlere dayanarak tarım devriminden söz edilmektedir.

Çiftçiler, toprağı işlemek, sulamak ve yaşam alanları inşa etmek için karmaşık aletler kullandılar.

Tunç Çağı insanı, madenden yaptığı aletler sayesinde, ağaçları ve taşları kolay kesip şekillendirmesiyle mimarisini hızla geliştirmiş, akarsuların önünü keserek kanallar ile tarlalarına su götürmüşler. Dünyada Hz. Ademle birlikte yaşam başladığında insanlar ilk defa, başta öğütme taşları, saban ve orak olmak üzere, bazı tarım aletlerinin geliştirildiğine tanık oluyoruz.

Mezopotamya, Mısır ve Anadolu tarihte bilinen ilk yerleşim yerleri arasında yer almaktadır.

Soru: Tarım devriminin bölgeden bölgeye farklı olması ve ürünlerin çeşitli olmasının nedenleri nelerdir?

Mezopotamya'da Buğday, Toprak yapısı, iklim özellikleri, su kaynaklarının yeterliliğinde ve bitki türlerinde görülen çeşitlilikler bu üç bölgede birbirinden farklı tahılların tercih edilmesinde etkili olmuştur.

İlk Çağ Mezopotamya'da Tarım:

Dünyanın ısınması ve buzulların çekilmesi ile Güney Doğu Anadolu'da, Dicle ve Fırat ırmaklarının yatakları ortaya çıkmış, bu iki ırmak arasında kalan ve iki nehir arası anlamında Mezopotamya olarak adlandırılan bölgenin kuzeyini oluşturan bugünkü Güneydoğu Anadolu Bölgesi, insanların yaşamasına en elverişli coğrafyalar arasında yer alır.

Her şeyden önce tahıl (özellikle arpa) ve koyun yetiştiriciliğine odaklandılar, aynı zamanda baklagillerin yanı sıra güneyde hurma ağaçları ve

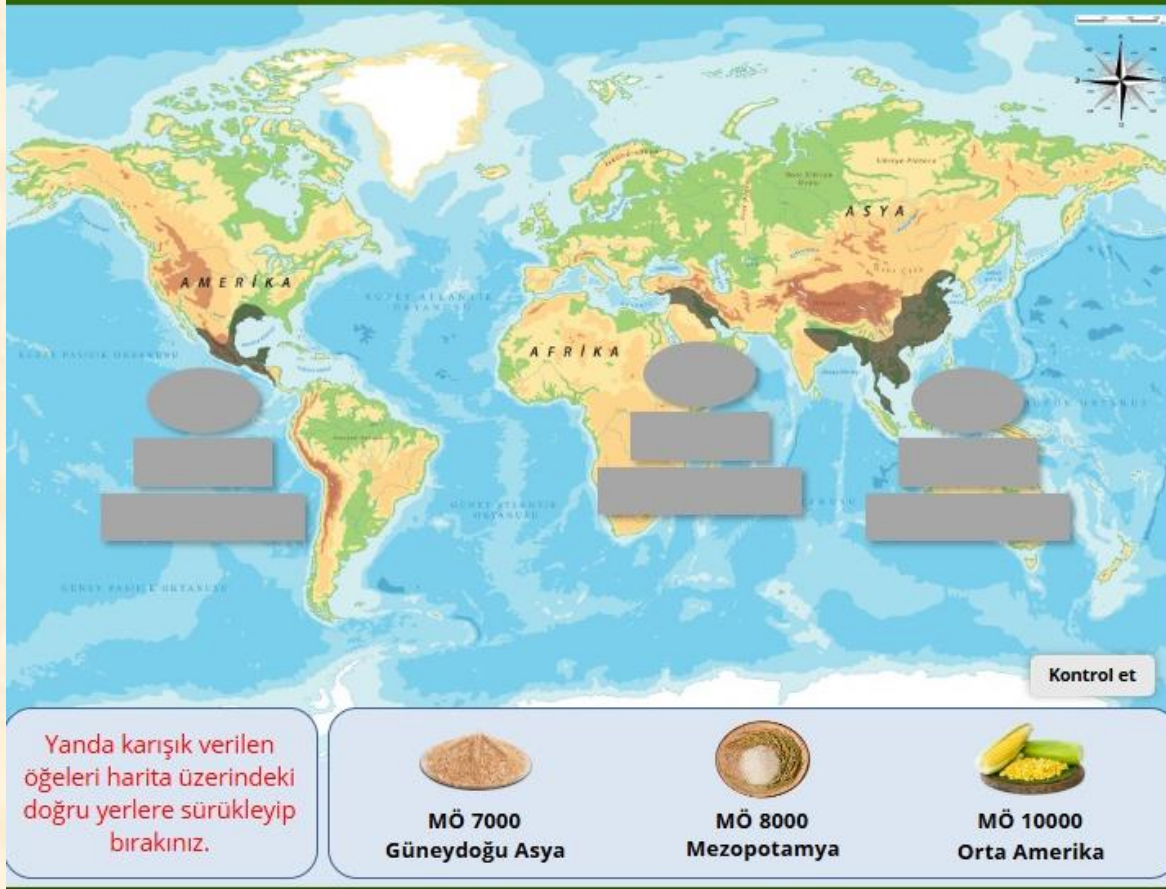
kuzeyde üzüm yetiştirdiler. Gerçekte, kültürel farklılıklarla büyük ölçüde örtüşen iki ana ekolojik alana karşılık gelen iki tür Mezopotamya tarımı vardı.

Daha sonra Mezopotamya'nın tarımı neredeyse hiç yağmur almadı ve tapınak mülkleri tarafından denetlenen, ancak yüksek getiri sağlayabilen büyük ölçekli sulama işleri gerektirdi. Sonunda Asur olacak olan Kuzey veya Yukarı Mezopotamya'nın tarımı, çoğu zaman kuru tarıma izin verecek kadar yağışa sahipti, böylece sulama ve büyük kurumsal mülkler daha az önemliydi, ancak getiriler de genellikle daha düşüktü.

Doğal yağışın yanında güçlü debilere sahip Dicle ve Fırat ırmakları ile bağlı kolları arasında kalan bölgelerdeki bitki ve hayvan çeşitliliği, uzun süre Paleolitik dönem insanların yaşadığı yerler arasında önemini birinci derecede korumuştur. Mevsim koşullarına göre ilkbahar ve yaz aylarında yaşamlarını sürdürmüşler, kış aylarında ise kendilerini soğuktan koruyabilecekleri barınaklar, inşa

etmişlerdir. Bu dönemin en belirgin ev tipi kerpiçten evler olmuştur. Avcılık ve toplayıcılıkla geçinen bazı insan toplulukları kışı mağaralarda geçirmişler.

Tarım Devrimi'nin gerçekleştiği bölgeler:

Buzulların erimesiyle birlikte dünya üzerindeki bazı coğrafi bölgeler insanların daha rahat yaşayacağı yerler hâline geldi.

1. Mezopotamya'da Tarım Devrimi:

-Mezopotamya, Buğday, arpa, mercimek, bezelye yetiştiriciliği başlamış.

Mezopotamya'daki Tarım Devrimi'yle buğdayın evcilleştirilmesinden sonra, MÖ 8000 yıllarında Asya'nın güneydoğusunda Sarı Irmak ve Gök Irmak nehirlerinin suladığı arazilerde yaşayan insanlar da benzer bir kaygıyla besin kaynakları olan bitkiyi

evcilleştirmişlerdir.

Ancak burada yaşayan insanların iklim ve coğrafi şartlar gereği evcilleştirebildikleri bitki pirinç olmuştur.

2. Güneydoğu Asya:

-Güneydoğu Asya'da Prinç, darı, soya fasulyesi ve muz yetişir. Buradaki iklim kuşağı yazın Muson yağmırları görülür. Dolayısıyla buradaki evcil bitkiler bol su isteyen ürünlerdir.

3. Orta Amerika:

-Orta Amerika, kıtanın bilinen ilk yerleşim yerleridir. Burada mısır, avokoda, fasulye ve balkabağı yetiştirilmeye başlandı.

Buralarda gerçekleşen Tarım Devrimi'yle insanlar yerleşik hayata geçmeye başlamıştır. Neolitik Devrim de denilen bu süreç sonucunda köyden kente, kentten şehre, şehirden devlete uzanan oluşumlar kurulmuş ve böylece insanlık tarihinin ilk medeniyetleri ortaya çıkmaya başlamış.

Not:

Tarım Devrimi dünyanın bu üç bölgesinde farklı zamanlarda birbirinden bağımsız olarak birbirinden etkilenmeden oluştu.

Mezopotamya'da Buğday, Orta Amerika'da Mısır, Güneydoğu Asya'da prinç yetiştirilmesi tamamen iklim koşulları ve toprağın yapısına göre düzenlenmiştir.

Toprak yapısı, iklim özellikleri, su kaynaklarının yeterliliğinde ve bitki türlerinde görülen çeşitlilikler bu üç bölgede birbirinden farklı tahılların tercih edilmesinde etkili olmuştur.

Benzerlikler:

Her üç bölge de verimli topraklara, ekilebilir geniş arazilere ve yeterli su kaynaklarına sahip olması benzer özellikleridir.

Farklılıklar:

Farklı iklim özelliklerine sahip olması, su kaynaklarının yeterliliğinde ve bitki türlerinde görülen çeşitlilikler bu üç bölgede birbirinden farklı tahılların tercih edilmesinde etkili olmuştur.

Bu nedenle insanlar yaşadıkları bölgede tarıma elverişli gördükleri bitkileri yetiştirmek zorunda kalmışlardır.

Tarım Devrimi Orta Amerika'da ise MÖ 7000 yılı dolaylarında gerçekleşmiştir. Burada yaşayan insanlar "**teosinte**" adı verilen yabani bitkileri evcilleştirmişlerdir. Bu bölgenin iklimine en uygun mısırı ekip biçmesini ve besin olarak tüketilmesini öğrenmişler.

İLK YERLEŞİM YERLERİ

GÖBEKLİTEPE:

Şanlıurfa kent merkezinin 18 km kuzeydoğusunda, Örencik köyü yakınlarındadır. Burada 1995 yılında **Arkeolog Klaus Schmidt (Klaus Şimit)** tarafından başlatılan kazılar sonucunda insanlık ve uygarlık tarihini değiştirecek veriler bulunmuştur.

"UNESCO Dünya Mirası" listesine alınan Göbeklitepe'de konut özelliği taşımayan yapılar dinî ve ayinsel amaçlıdır.

Günümüzden yaklaşık 12 bin yıl öncesine ait olan bu yapılar, merkezde ikiz (T) şeklinde dikili taş ile onu çevreleyen taşlar ve duvardan oluşmaktadır.

Günümüze kadar keşfedilen en erken tarihli dinî mimarinin içerisinde yer aldığı Göbeklitepe'de; taş aletler, heykeller ve bitki kalıntıları bulunmuştur.

İnsanoğlunun, tarım ve yerleşik hayattan sonra tapınaklar yaptığı şeklindeki yaygın görüş, Göbeklitepe'nin keşfiyle tartışmaya açılmıştır.

ÇAYÖNÜ:

Çayönü Diyarbakır ilinin Ergani ilçesinin 7 km kadar güneybatısında kalan bir yerleşmedir.

Çayönü daha hayvanların tam olarak evcilleştirilmediği ve tarımın başlamadığı bir dönem- de avcı toplayıcı insanlara ev sahipliği yapmıştır.

Çayönü, MÖ 10200 yıllarından itibaren de insan topluluklarının yerleşerek köy hayatına başladığı bir merkez hâline gelmiştir.

Çayönü kazılarında ağaç dalları ve kamışlardan yapılmış basit yuvarlak kulübelerin zaman içinde taş temelli kerpiç yapılara dönüştüğü görülmüştür.

Çayönü, tahıl üretimi ve hayvanların evcilleştirilmesine dayalı köy hayatının yaşandığı ilk yerleşmelerdendir.

ÇATALHÖYÜK:

Çatalhöyük, Konya iline bağlı Çumra ilçesinin on bir kilometre kuzeyindeki Küçükköy sınırları içerisinde bir höyüktür.

Yaklaşık 9 bin yıl öncesine tarihlenen Çatalhöyük 8.000 kişilik nüfusuyla o dönemin en büyük ve en kalabalık yerleşmelerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Tek katlı olan Çatalhöyük evlerinin yapımında kerpiç, ağaç, kil ve kamış kullanılmıştır.

Çatalhöyük'te evler birbirine bitişik ve düz damlı olarak aynı planda inşa edilmiş, evlere giriş damlarda açılan kapılardan sağlanmıştır.

Konu: Tarım Devri

Örnek Soru: 1

- Konya'nın Çumra ilçesinin 10 km güneydoğusunda yer alır.
- MÖ 7000'li yıllardan kalma bir yerleşim yeridir.
- Neolitik Çağ'a ait buluntulara rastlanmıştır.
- Penceresiz ve girişleri çatıdan olan kerpiç evler bulunmaktadır.

Tarih Öncesi Döneme ait bu yerleşim yeri aşağıdakilerden hangisidir?

A) Alacahöyük B) Çatalhöyük C) Göbeklitepe D) Alishar E) İkiztepe

(ÖSYM Sorusu)

Çözüm

Konya'nın Çumra ilçesinin 10 km güneydoğusundaki yerleşim yeri Çatalhöyük tür.

Cevap B

ÖRNEK SORU ÇÖZÜMÜ: 2

İnsanlığın yaptığı ilk tapınağın Malta Adası'nda bulunduğu ve MÖ 5000 yılına tarihlendiği biliniyordu. Göbeklitepe'deki kazılar bu bilgiyi değiştirerek ilk tapınağın çok daha önceki bir dönemde Anadolu'da inşa edildiğini ortaya koymuştur.

Bu bilgiler aşağıdakilerden hangisinin göstergesi olabilir?

- A) Tarihî bilgilerin yeni bulgularla değişebileceğinin
- B) İlk yerleşim yerinin Malta Adası'nda kurulduğunun
- C) Göbeklitepe'nin daha yeni bir yerleşim yeri olduğunun
- D) Tek tanrılı dinlerin Göbeklitepe'de ortaya çıktığının
- E) Göbeklitepe'de Tarihi Devirlere geçildiğinin

Çözüm

İlk tapınağın Malta Adası'nda olduğu bilinirken Göbeklitepe'nin keşfiyle bu bilginin değişmesi tarihî bilgilerin yeni bulgularla değişebileceğinin göstergesidir.

Soru 1

Zamanın Taksimi konusunun işlendiği derste Derya Öğretmen öğrencilerine řu bilgileri vermiştir:

Osmanlı Devleti'nde mali işler için kullanılmıştır.

1839'dan itibaren Mart ayı, mali yılbaşı olarak kabul edilmiştir.

Buna göre Derya Öğretmen, öğrencilerine aşağıdaki takvimlerin hangisi hakkında bilgi vermiştir?

- A) Celali Takvimi B) Miladi Takvim C) Rumi Takvim
D) Hicri Takvim E) On İki Hayvanlı Takvim

Çözüm

Rümi Takvim, Osmanlı Devleti'nde mali İşlerin düzenlenmesi amacıyla kullanılmıştır. Bu takvim Güneş yılı esasına dayalıdır.

Cevap C